

LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Una guia per a la implantació
a Catalunya

LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Una guia per a la implantació a Catalunya

Roger Arquimbau i Cano

Jordi Pietx i Colom

Miquel Rafa i Fornieles

La custòdia del territori
Una guia per a la implantació a Catalunya
ISBN 84-931232-3-4

Autors *Roger Arquimbau i Cano, LA VOLA*
Jordi Pietx i Colom, LA VOLA
Miquel Rafa i Fornieles, Fundació Territori i Paisatge
A partir de les ponències presentades, les conclusions i les opinions al Seminari Inter-
nacional de Custòdia del Territori, Castell de Montesquiú, 9 al 12 de novembre de 2000.

Coordinació *Miquel Rafa i Fornieles, Fundació Territori i Paisatge*

Disseny i maquetació *Dorothea Vogel i Katja Gentz Perales, LA VOLA*

Fotografia de la portada *La finca de la Terreta (Tremp), de més de 8.000 hectàrees, és un dels primers espais*
naturals públics en els quals la Fundació Territori i Paisatge va signar un conveni de gestió
amb la propietat, l'Ajuntament de Tremp. © Fundació Territori i Paisatge.

Correcció lingüística *Montserrat Baqué Capdevila*

Coordinació de producció *Susanna Méndez Feliu, LA VOLA*

Realització *LA VOLA Companyia de Serveis Ambientals*

Impressió *Gràfiques Manlleu*

Amb la col·laboració de

Generalitat de Catalunya
Departament de Medi Ambient

Aquesta publicació serà reproducible per tots els mitjans, citant les fonts, i amb finalitat no lucrativa.

D.L. B-41029-2001

© Fundació Territori i Paisatge

Imprès en paper reciclat

PRESENTACIÓ

El **Seminari Internacional de Custòdia del Territori** es va celebrar al Castell de Montesquiu (Osona) entre els dies 9 i 12 de novembre de l'any 2000, per iniciativa de la Fundació Territori i Paisatge, amb el suport de l'Àrea d'Espais Naturals de la Diputació de Barcelona, i del Departament de Medi Ambient, de la Generalitat de Catalunya. Més d'una cinquantena de representants de diferents sectors implicats en la gestió del territori a les terres de parla catalana (propietaris, associacions agràries i forestals, pescadors, administracions públiques, entitats conservacionistes, fundacions, centres d'investigació, estudiosos, gestors, advocats, etc.) es van reunir per debatre sobre un model de custòdia del territori adequat a la realitat catalana. D'aquesta manera va començar un procés d'implantació d'aquesta filosofia com a eina per a la preservació dels valors naturals i culturals. El seminari va comptar amb experts vinguts de diferents països del món (Estats Units d'Amèrica, Canadà, França i Itàlia) on la custòdia és, avui dia, una pràctica habitual per a la conservació del territori.

De les jornades en va sorgir la **Declaració de Montesquiu de Custòdia del Territori**, un document de principis i d'actuació, que trobareu al final d'aquesta publicació i que, amb data de juny de 2001, han subscrit 43 entitats i institucions públiques i privades.

El seminari de Montesquiu representa un primer pas per començar a fer ús del concepte i la pràctica de la custòdia del territori a Catalunya, però cal avançar en aquest procés. Un nou pas necessari consisteix a donar a conèixer el model més enllà dels participants al seminari, especialment entre aquelles persones que poden fer custòdia del territori en les seves propietats, i aquelles que, des de la tasca professional o associativa, la poden difondre, impulsar i posar en pràctica.

Així doncs, **aquesta guia** es basa en les ponències i debats del seminari de Montesquiu, i té l'**objectiu de donar a conèixer i promoure la custòdia del territori al nostre país**. La guia comença amb un apartat de síntesi, una presentació visual i concisa adreçada a les persones que no cerquen una lectura detallada. Els capítols I i II presenten la custòdia en un sentit ampli i mostren també exemples d'arreu del món. Els capítols III, IV i V orienten com pot ser la custòdia del territori a Catalunya, amb els reptes que això comporta i les solucions que es poden adoptar. Al llarg del text apareixen un seguit de termes nous en català que s'han traduït de l'anglès, alguns dels quals també es van debatre a Montesquiu. Per això la guia inclou un vocabulari anglès-català de custòdia del territori. Al llarg del text trobareu referències entre apartats relacionats, que s'indiquen amb una simbologia com aquesta: (Ⓢ capítol I).

Figura 1. Un aspecte del seminari celebrat al Castell de Montesquiu, d'on va sorgir la Declaració de Montesquiu de Custòdia del Territori.

AGRAÏMENTS

Aprofitem l'ocasió per agrair a totes les persones que van actuar de relators i moderadors al seminari de Montesquiú, sense els quals no hauríem pogut fer bona part d'aquesta guia: Carles Carboneras, Albert Cortina, Esther Fanlo, Marc Gràcia, Josep Germain, Josep M. Mallarach, Núria Morral, Cristina Sánchez. També hem d'esmentar totes les persones que van participar al seminari de Montesquiú, i que mencionem als annexos finals.

Durant l'elaboració de la guia diferents persones han col·laborat en la traducció al català de termes en anglès referents a la custòdia del territori: Carles Carboneras, Xavier Carceller, Josep Germain, Francesc Giró, Josep M. Mallarach, Lluís Paluzie, Marc Sanjuan i Jordi Sargatal.

Els ponents del seminari, a més d'haver-nos ofert els seus coneixements i experiències, han aportat tots ells imatges i dades que han servit per il·lustrar aquesta guia: Edward O. Becker, Pierre Bougenat, Dr. Stewart Hiltz, Pere-Josep Giménez, Brent A. Mitchell, Marc Sanjuan, Tammara van Ryn, i Miquel Ventura.

L'equip d'autors,

Roger Arquimbau i Cano, *LA VOLA*

Jordi Pietx i Colom, *LA VOLA*

Miquel Rafa i Fornieles, *Fundació Territori i Paisatge*

ÍNDEX

PRÒLEG	6
PER COMENÇAR	8
I. QUÈ ÉS LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI?	10
II. CUSTÒDIA DEL TERRITORI ARREU DEL MÓN	14
III. CUSTÒDIA DEL TERRITORI A CATALUNYA EXEMPLES D'UNES VOLUNTATS INCIPIENTS	19
IV. EL REPTES DEL FUTUR MÉS PROPER	22
V. REFLEXIONS FINALS SOBRE UN MODEL ÚNIC	26
ANNEXOS	28
Declaració de Montesquiu de Custòdia del Territori	28
Assistents al Seminari Internacional de Custòdia del Territori	30
Organitzacions esmentades al text	31
Vocabulari català-anglès de custòdia del territori	32
Bibliografia bàsica de custòdia del territori	32

PRÒLEG

Fa massa temps que els homes van oblidar que la terra els va ser donada perquè en fessin usdefruit¹, no per consumir-la, encara menys per malbaratar-la disbauxadament.

George Perkins Marsh, *Man and Nature* (Home i Natura), 1864

La custòdia del territori és una idea nova i antiga alhora. La gent ha utilitzat sempre la terra, alguns millor que d'altres, al llarg de la història. Res és més fonamental que això. Però fa relativament poc que hem començat una nova relació basada en termes de responsabilitat entre nosaltres i els usos de la terra, com cita Marsh, un dels primers escriptors americans de qüestions ambientals. I fa encara menys temps que hem començat a veure iniciatives per promoure la protecció i la bona gestió de la terra en propietats privades.

A la **Quebec-Labrador Foundation/Atlantic Center for the Environment**², hem estat molt interessats a aprendre – i en alguns casos a contribuir – sobre el creixent moviment de custòdia del territori arreu del món. A través de diversos programes, hem intentat donar suport a intercanvis d'experiències en custòdia del territori, en un principi entre Nord-amèrica i el Regne Unit, i en els darrers 15 anys amb Amèrica Llatina, el Carib, i Europa Central i de l'Est.

La nostra experiència al llarg dels anys ens demostra que la custòdia del territori és una bona filosofia per gestionar els nostres recursos i valors naturals, històrics i culturals de manera conscient, i a qualsevol part del món. Hem vist que les experiències al Canadà i als EUA poden ajudar que gent d'arreu del món puguin idear els seus propis objectius i fites per a la custòdia del territori (nosaltres també ens hem enriquit amb les experiències i perspectives que hem obtingut en aquests intercanvis amb d'altres països). Amb tot, als intercanvis internacionals sempre fem èmfasi que la idea de la custòdia del territori és més una filosofia que no pas una llista concreta de tècniques. Per això, tot i que algunes “eines” poden ser adaptades, els programes més efectius es desenvolupen tenint en compte la realitat social, política i econòmica de cada lloc.

Quan ens van convidar per assessorar el Seminari Internacional de Custòdia del Territori del Castell de Montesquiu, Catalunya no ens era pas desconeguda. Miquel Rafa i Fornieles, Cap de Gestió de la Fundació Territori i Paisatge, ja havia participat en un dels nostres intercanvis a principis dels 90. Jordi Pietx i Colom, de LA VOLA, ens va ajudar a coordinar l'Intercanvi de Professionals de Custòdia del Territori de l'Amèrica Llatina i del Carib de l'any 1995. Pels nostres interessos comuns, vam seguir en contacte i hem publicat diversos articles, en revistes especialitzades de Catalunya i d'Espanya, on presentàvem el que era la custòdia del territori.

¹ L'usdefruit és el dret de gaudir de tots els avantatges de fer servir allò que pertany a un altre – més o menys, equival a una cosa en préstec.

² Fundació Quebec-Labrador / Centre Atlàntic del Medi Ambient.

Més enllà d'això, també coneixia Catalunya pels vostres grans artistes i arquitectes, i pels escrits de George Orwell, Ernest Hemingway i Robert Hughes. Per això em va encantar que el seminari de Montesquiu, m'oferís l'oportunitat de visitar aquest país. La Fundació Territori i Paisatge ens va demanar de convidar tres col·legues nord-americans més que treballassin en custòdia del territori, Edward O. Becker, Dr. Stewart Hilts i Tammara van Rhyn, que van presentar a Montesquiu el treball dut a terme per les seves respectives organitzacions. Pensava en nosaltres com als "Quatre Gats" (en anglès "Four Cats", també podria ser "Quatre Catalans") mentre érem al seminari (espero que en Pierre Bougeant i en Marc Sanjuan, que també van venir des de lluny al seminari per presentar les experiències de França i Itàlia, em permetin aquesta expressió).

Finalment, durant la preparació del seminari de Montesquiu vam preguntar als nostres companys de Fundació Territori i Paisatge i de La Vola quin era el marc actual de la conservació del territori a Catalunya, i també quines persones ens trobaríem. Cap d'ells ens va preparar per a la realitat que és Catalunya. Els recursos naturals i culturals, rics en història i innovació, ens van impressionar en gran manera. Però el que més ens va impressionar de tot, van ser els mateixos participants al seminari. Els meus companys i jo vam estar d'acord que el coneixement, l'entusiasme i la implicació que vam trobar en tots ells és el valor més important que té Catalunya per desenvolupar la seva filosofia i els seus programes per a la custòdia del territori.

Els tres dies que va durar el seminari, a més d'una darrera visita a la muntanya d'Alinyà, emboirada però espectacular, van fer emergir un munt de pensaments, idees, i qüestions per al debat. Aquesta guia que estic presentant ha estat escrita originalment en català, per tant, escric el pròleg d'un text del qual no he llegit ni una paraula! Però m'han explicat que la guia, lluny de ser un simple recull de ponències, està basada en les presentacions i els debats que van tenir lloc en el Seminari Internacional de Custòdia del Territori de Montesquiu. Crec que apreciareu l'esforç que hi ha darrere per explicar el que va representar el seminari, i us animo a llegir aquestes pàgines perquè us formeu una idea pròpia sobre el que es va dir i sobre el que la custòdia del territori pot representar per a Catalunya. La custòdia del territori està arrelant a tot el món, i cada país està trobant el seu propi model. Espero poder veure, en futurs seminaris i intercanvis, com Catalunya desenvolupa la seva pròpia i única manera de fer custòdia del territori.

Per acabar, vull felicitar la Fundació Territori i Paisatge pel gran èxit que ha representat el Seminari de Custòdia del Territori i aquesta guia, la qual no hauria estat possible sense el suport i l'ajuda de La Vola. Gràcies a tots els participants del seminari pel seu interès i per la seva implicació a l'hora d'implementar la custòdia del territori a Catalunya. Ells, i altres com ells, tenen a les seves mans el futur de la riquesa del paisatge català.

Brent A. Mitchell, *Director del Programa de Custòdia*
Quebec-Labrador Foundation/Atlantic Center for the Environment
Ipswich, Massachusetts, agost de 2001

PER COMENÇAR

Aquesta guia que teniu a les vostres mans és un resultat del Seminari Internacional de Custòdia del Territori que va celebrar-se al Castell de Montesquiu el novembre de 2000. Brent Mitchell, expert i promotor americà del seminari, ens exposa les seves impressions al **pròleg** (pàgina 6).

Però no només això. La guia és una completa introducció a la custòdia del territori, pensada per a totes les persones a qui els pugui interessar, ja sigui com a propietaris o usuaris de terrenys rurals o naturals, rius, estanys o costes, com a membres i tècnics d'entitats naturalistes i associacions de tot tipus, com a responsables o tècnics de l'administració, o com a ciutadans preocupats per la conservació de la natura, del patrimoni cultural i del paisatge.

Custòdia ve del llatí "custodia/custodiae"; guardar, conservar, respectar o tenir cura. La **custòdia del territori** aplega tots els models de conservació dels valors naturals i culturals d'un territori que es fonamenten a crear, nodrir i possibilitar la responsabilitat dels propietaris i usuaris per gestionar i protegir la terra i els recursos naturals. Al **capítol I** expliquem detalladament què és la custòdia del territori (pàgina 10).

La custòdia del territori...

... s'alimenta d'un bon grapat de disciplines: ciències naturals, socials, dret, relacions públiques, educació, urbanisme...

... té com a objectiu final la conservació a llarg termini dels valors naturals i culturals i les activitats pròpies d'un paisatge.

... es dirigeix principalment a terrenys privats o municipals.

... es fonamenta en iniciatives de caràcter voluntari per part dels propietaris i usuaris dels terrenys i els seus recursos.

Perquè funcioni la custòdia del territori cal la participació de...

- La **societat civil**, d'on sorgeixen les iniciatives que porten a la creació de les anomenades **entitats de custòdia**.
- Les persones **propietàries de finques**, a les quals la custòdia ofereix la possibilitat de compaginar l'ús de la terra i la conservació dels seus valors.
- L'**administració**, que dissenya els elements de planificació del territori i les formes d'incentivar la pràctica de la custòdia del territori.

De fet, la custòdia del territori depèn totalment de mecanismes de participació transversal d'aquests agents, on el treball conjunt en **partenariat** esdevé el camí per conservar el territori i satisfer els objectius de tothom.

Canadà, els EUA, França o Itàlia són alguns dels països que ja fa anys que utilitzen diferents models de custòdia del territori. Al **capítol II** trobareu exemples d'iniciatives de custòdia en aquests països (pàgina 14).

A Catalunya tot just hi ha uns primers intents de posar en pràctica la custòdia. Al **capítol III** presentem algun d'aquests casos, que són un punt de partida. (pàgina 19).

El Seminari de Montesquiú ha proposat dos instruments per seguir avançant en la implantació de la custòdia a Catalunya: la **Declaració de Montesquiú** de custòdia del territori, que fixa objectius per avançar, i la **Xarxa Catalana de Custòdia del Territori**, que es proposa com a òrgan d'intercanvi, debat i suport. Al **capítol IV** trobareu aquestes i altres bases per fonamentar el futur de la custòdia del territori a Catalunya (pàgina 22).

La custòdia del territori funciona! En diferents països d'arreu del món, propietaris, administracions i entitats treballen conjuntament per protegir el territori. Catalunya podrà construir un model propi en els pròxims anys, tal com reflexionem al **capítol V** (pàgina 26).

QUÈ ÉS LA CUSTÒDIA DEL TERRITORI?

Custòdia: *del llatí custodia/custodiae, que vol dir 'guardar, conservar, respectar o tenir cura'. Adaptat del terme anglès stewardship 'administració o gestió responsable'. En francès s'utilitza el mot conservatoire 'persona o entitat que conserva de manera responsable'.*

Un concepte nou a Catalunya

La custòdia del territori és un concepte força nou a casa nostra, per això és oportú de recórrer a exemples d'altres països a l'hora de definir el terme. És per aquest motiu que es va convidar diversos ponents estrangers al seminari de Montesquiú. Aquesta situació va permetre als assistents d'adonar-se que, en realitat **la custòdia del territori no té una definició única, sinó que es tracta d'un model general de conservació dels valors naturals i culturals del territori, les aigües dolces i la mar, que cal adaptar a les característiques de cada indret, a les particularitats de la població que habita i utilitza el territori i a la seva estructura social, sense oblidar les possibilitats previstes en el marc jurídic de cada país.**

Al continent nord-americà hi ha molts punts vista pel que fa a la custòdia. Alguns són contradictoris, la majoria són útils i tots són vàlids.

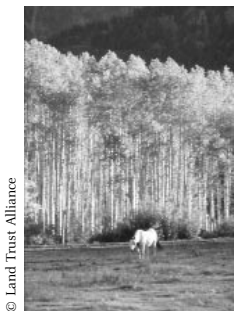
Brent Mitchell, director de custòdia internacional de la Quebec Labrador Foundation/Atlantic Center for the Environment, al seminari de Montesquiú.

Per il·lustrar aquesta diversitat, la guia incorpora un seguit d'exemples de diferents aplicacions de custòdia del territori arreu del món (© capítols II i III).

Les bases de la custòdia del territori

Feta aquesta consideració inicial, podem identificar algunes característiques presents en tot model de custòdia del territori que ens serveixen per introduir el concepte:

- La filosofia de la custòdia del territori s'alimenta d'un bon grapat de disciplines, en especial les relacionades amb les ciències naturals, socials, el dret, les relacions públiques, l'educació i l'urbanisme.
- L'objectiu final de tot model de custòdia del territori és la conservació a llarg termini dels valors naturals i culturals d'un territori, incloses les activitats tradicionals pròpies de l'indret.
- Es tracta d'actuacions dirigides principalment a terrenys privats o municipals.
- Es fonamenta en iniciatives de caràcter voluntari per part dels propietaris i/o usuaris dels terrenys i els seus recursos.

© Land Trust Alliance

Figura 2. Dues finques conservades per entitats de custòdia a Wyoming (Estats Units), a dalt, i a Ontàrio (Canadà) a baix. La custòdia del territori preveu el manteniment de les activitats i els usos dins del model de conservació del territori, en considerar-los agents que conformen el paisatge.

© Stewart Hills

Els agents implicats

A la pràctica, la custòdia del territori només pot funcionar amb la participació de:

- La **societat civil**, com a principal usuària del territori i agent interessada en la conservació dels seus valors. Esdevé l'embrió d'on sorgeixen les iniciatives que porten a la creació de les anomenades **entitats de custòdia**.
- Les persones **propietàries de finques**, a les quals es dirigeixen les iniciatives de custòdia. El gran valor de la custòdia consisteix a oferir-los la possibilitat de compaginar l'ús de la terra amb la conservació dels seus valors naturals i culturals.
- L'**administració**, com a responsable de dissenyar els elements de planificació del territori i les possibles formes d'incentivar la pràctica de models de custòdia. D'altra banda, la custòdia del territori ofereix a l'administració un nou model, complementari als models existents de preservació de l'entorn.

Arribats aquí, i fent nostres les paraules de Brent Mitchell, podem fer una definició força aproximada de la custòdia del territori com a tot model de conservació dels valors naturals i culturals d'un territori que es fonamenti a crear, nodrir i possibilitar la responsabilitat dels propietaris i usuaris per gestionar i protegir la terra i els recursos naturals.

Per a mi, custòdia significa, simplement, que la gent té cura de la terra.

Brent Mitchell, director de custòdia de la Quebec Labrador Foundation/Atlantic Center for the Environment, al seminari de Montesquiú.

Les entitats de custòdia del territori

El paper de la participació de la societat civil en la custòdia del territori es concreta en l'aparició de les entitats de custòdia.

Es tracta d'organitzacions privades d'estructura diversa (ONG, fundacions, associacions, etc.) que s'impliquen directament en projectes de conservació del territori, dels seus recursos, i dels seus valors naturals, socials o històrics. Per assolir aquest objectiu, promouen i apliquen actuacions de custòdia, des de contactes i acords amb els propietaris fins a la compra de finques, sense oblidar els convenis amb l'administració i l'adquisició per donatiu, entre d'altres.

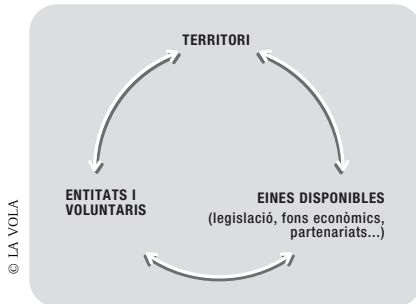
D'altra banda, moltes entitats de custòdia dediquen importants esforços al suport, la sensibilització i l'educació ambiental dels diferents agents implicats en la conservació del territori, mitjançant publicacions, conferències, debats, visites i altres mecanismes.

Entitat de custòdia: *organització privada sense afany de lucre que té com a objectiu principal la participació activa en la conservació del territori i dels seus valors naturals i culturals mitjançant les eines que facilita la custòdia del territori.*

© LA VOLA

Figura 3. Guies i fullets editats per entitats de custòdia nord-americanes destinades a explicar als propietaris en què consisteix la custòdia del territori i com hi poden participar.

© LA VOLA

Figura 4. Tal com va explicar Stewart Hiltz als tallers del seminari, cal que cada entitat de custòdia conegui bé i sàpiga combinar els tres principals elements que té per treballar.

© Stewart Hiltz

Figura 5. Una família d'agricultors canadencs davant dels seus camps de blat de moro i, més al fons, dels seus boscos, per als quals van acceptar un acord verbal de protecció. La motivació i la implicació de persones com aquestes és imprescindible perquè la custòdia del territori pugui ser una realitat.

Els principals destinataris d'aquestes activitats de suport són els propietaris de finques rústiques que, com expliquem, juguen un paper fonamental en tot model de custòdia del territori, però també els usuaris d'aquest territori.

També es important deixar clar que la custòdia del territori no s'ha d'entendre com un substitut dels mecanismes de protecció d'espais naturals que ja existeixen, sinó clarament com un complement que en molts casos els pot reforçar (perifèria d'espais naturals, connexions ecològiques, riberes fluvials, costes i platges, petits estanys i prats humits, carrerades, elements del paisatge i el patrimoni històric i cultural...). Per tant la custòdia no ha de representar que l'administració descarregui la responsabilitat en organitzacions civils sense cap altra implicació.

Els propietaris com a persones clau

En el funcionament de la custòdia del territori cal destacar el paper fonamental que juguen els propietaris del territori i dels seus recursos.

En efecte, la custòdia del territori és especialment vàlida com a mecanisme de conservació en aquells indrets on l'objectiu, més que la preservació absoluta i estricta dels valors naturals i/o culturals, és la gestió sensata dels recursos existents. Així, es tracta d'un model aplicable a zones on la terra, les aigües i els seus recursos es treballen, s'exploten i es comercialitzen, i dels quals els propietaris, o usuaris, esperen un rendiment. La idea és, simplement, fer un ús racional i planificat de les propietats rurals que prevegi també la conservació dels seus altres recursos: els valors naturals i culturals.

La custòdia ajudarà els propietaris a mantenir el territori que tots fem servir.
 Jordi Sargatal, director de la Fundació Territori i Paisatge, al seminari de Montesquiú.

És en aquestes situacions quan la custòdia ofereix tot el seu potencial, i aporta eines que es poden aplicar en finques que no necessàriament han d'estar incloses en espais naturals protegits per la legislació actual, tot i que també poden formar-ne part. En aquest sentit, cal remarcar que la custòdia del territori considera els sistemes locals i tradicionals de gestió dels recursos com un valor que cal mantenir i promoure, perquè són activitats que conformen el paisatge del territori.

Què motiva els propietaris a conservar la seva terra? Una bona colla de motius i de factors, que molt sovint són una combinació de compensació financera, família i un sentiment personal per la terra.
 Edward O. Becker, director executiu d'Essex County Greenbelt Association, Massachusetts, EUA, al seminari de Montesquiú.

La importància de la participació

L'aplicació de models de custòdia implica la participació de diferents agents que operen sobre el territori. Per altra banda, la filosofia de la custòdia suposa que els objectius de conservació s'assoleixin mitjançant l'establiment d'acords voluntaris entre els agents implicats en cada cas, evitant les imposicions de qualsevol tipus. La diversitat de col·lectius que implica la custòdia, amb capacitats jurídiques i administratives diferents, facilita els acords mitjançant transaccions complexes amb diferents participants.

Tot això fa que la custòdia depengui totalment de mecanismes de participació transversal d'aquests agents, sense cap tipus de jerarquitzaació, on els **partenariats** esdevenen el camí per arribar a conservar el territori i satisfer els objectius de tothom.

Des del punt de vista de les administracions, els partenariats amb una o diverses entitats de custòdia presenten l'avantatge d'agilitzar les operacions de protecció de terres, i de superar els obstacles dels tràmits administratius que poden suposar els acords o les transaccions sobre finques, a més de permetre assolir objectius de conservació en zones on les figures existents previstes per la legislació vigent poden no ser aplicables. Tot això amb la col·laboració voluntària de la propietat com a principi bàsic.

Per part de les entitats de custòdia, els acords amb els propietaris són el principi bàsic del seu funcionament envers la conservació de l'entorn, mentre que els partenariats amb l'administració suposen la disponibilitat d'un suport institucional, tècnic i econòmic indispensable per desenvolupar activitats de custòdia, a més de suposar un marc legal i polític favorable.

Pel que fa als propietaris, els acords amb les entitats de custòdia suposen la possibilitat de compaginar la conservació dels valors naturals i culturals de les finques amb l'ús dels recursos, que els permet obtenir-ne un benefici. Els acords de custòdia s'estableixen directament amb un propietari d'una finca, i a vegades més d'un alhora. També es poden establir partenariats amb organitzacions de propietaris (associacions i sindicats del món rural, associacions de propietaris forestals, societats de pesca fluvial, confraries de pescadors marítics, etc.) per facilitar la difusió de la custòdia del territori. De cara als propietaris, les administracions hauran d'establir avantatges fiscals i compensacions per incentivar la participació en programes de conservació de les finques gestionats des de les entitats de custòdia.

Els partenariats no poden implicar que un àmbit oficial simplement descarregui la responsabilitat en els grups no oficials sense donar-los el suport adequat. Fins i tot tenint aquest suport, si no senten que tenen una oportunitat legítima d'influir en un programa, és molt possible que tinguin menys interès a posar-lo en pràctica. Els ingredients bàsics perquè un partenariat funcioni són la capacitat d'escoltar i l'oportunitat de compartir almenys part de l'autoritat a l'hora de decidir.

Dr. Stewart Hiltz, director del Center for Land and Water Stewardship, al seminari de Montesquiú.

Partenariat: acord de col·laboració voluntari entre diferents agents implicats en la custòdia del territori, en el qual la suma de recursos i mecanismes permet assolir objectius que ningú pot assolir per si sol.

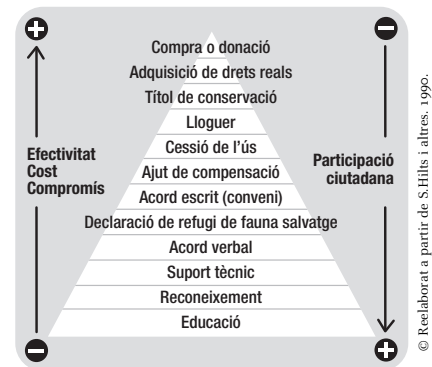

Figura 6. El triangle de tècniques de custòdia del territori recull els principals mecanismes que els diferents agents i partenariats tenen a les seves mans. Algunes d'aquestes tècniques avui són aplicables a Catalunya, d'altres requereixen que la legislació les estableixi.

CUSTÒDIA DEL TERRITORI ARREU DEL MÓN

El capítol anterior ha indicat la capacitat de la custòdia del territori per adaptar-se a les característiques específiques de cada indret i de la gent que l'utilitza. En conseqüència, la seva aplicació en països diferents ha portat al disseny i a la implantació de models diversos. Al seminari de Montesquiú diferents experts van exposar els mecanismes de custòdia del territori als seus països d'origen. Són alguns exemples d'entre els molts llocs d'arreu del món on s'aplica la custòdia del territori: Alemanya, Austràlia, Brasil, Canadà, Costa Rica, França, Gran Bretanya, Hongria, Itàlia, Kenya, Namíbia, Nova Zelanda, Països Baixos, República Txeca, Sud-àfrica, Tanzània, Zàmbia, Zimbabwe, etc.³

Custòdia del territori amb els agricultors del Canadà

Al Canadà solament el 10% del territori és de propietat privada, però coincideix geogràficament amb les principals concentracions de població del sud del país, i també amb la distribució geogràfica d'un seguit d'espècies animals i vegetals amenaçades. En aquestes zones, la protecció formal sota figures legals en molts casos no ha resultat suficient, bé per la negativa dels propietaris a vendre, bé per la manca de recursos econòmics per comprar.

A la dècada dels 60, i davant d'aquests resultats descoratjadors, va començar a aparèixer una nova via, impulsada des d'ONG: el contacte directe amb els propietaris per animar-los en el seu compromís personal en la conservació.

El concepte canadenc de custòdia del territori va molt lligat al paper clau dels propietaris i, en la majoria dels casos, al caràcter voluntari dels programes i els acords amb els propietaris. Però hi ha moltes variants entre els 22 **programes de contactes amb propietaris** que fins avui s'ha endegat al Canadà. Els contactes cerquen des del simple acord verbal fins a la compra de terrenys, passant per la realització de tallers de bones pràctiques destinats a donar suport als pagesos.

No hi ha fórmules màgiques per establir els contactes amb els propietaris; la clau està en el treball personal i continuat.

Resums dels grups de treball del seminari de Montesquiú.

Els programes de contacte amb propietaris es conceben de cara a visitar un nombre gran de propietaris d'una determinada regió, o amb un determinat hàbitat a les seves finca (un bosc, una zona humida...).

El contacte es basa a informar i educar els propietaris sobre l'especial valor de les seves terres i a estimular la pràctica de la custòdia, potser mitjançant un acord verbal que pot derivar cap a un acord més formal.

L'intercanvi actiu beneficia els interessos d'ambdues parts, fins i tot quan no és possible arribar a un acord de conservació de manera immediata.

³ Hem intentat que aquesta llista inclogués tots els països dels quals tenim constància d'iniciatives de custòdia del territori en finques de propietat privada, per això s'han consultat diferents publicacions i persones.

Amb el temps, la legislació canadenca ha reconegut diverses eines que faciliten els acords de custòdia entre les entitats i els propietaris. La més important és la figura dels títols de conservació, que presentem en detall en referir-nos als EUA.

Algunes entitats de custòdia canadenques han esdevingut força importants. Per exemple, la **Natural Heritage League** d'Ontàrio:

- És una entitat d'àmbit regional, que centra els seus objectius en aiguamolls i boscos residuals del sud de la regió d'Ontàrio.
- Els espais concrets per protegir són escollits per un grup d'especialistes que es basen en criteris ecològics.
- Una vegada definits els espais, s'identifica els propietaris i, mitjançant cartes i trucades telefòniques, es demana de fer-los una visita.
- Es fan les visites personals, amb l'objectiu d'obtenir el compromís del propietari de mantenir l'espai en el seu estat actual. Aquest compromís es pot fer per acord escrit, verbal o, com l'anomenen allà, "d'encaixada de mans".
- No hi ha incentius econòmics per als propietaris amb els quals s'arriba a un acord, però en determinats casos es lliura una placa de "Reconeixement a la Custòdia", es celebra un sopar –trobada anual de propietaris–, i regularment es rep un butlletí.

L'èxit del model de la **Natural Heritage League** ha portat a la publicació de manuals metodològics dels programes de contactes amb els propietaris (Hilts i altres 1990) i de la creació d'entitats de custòdia (Hilts i Reid 2000), per ser utilitzats en la formació dels seus tècnics i voluntaris i per altres entitats. També s'han fet publicacions destinades a explicar als propietaris en què consisteix la custòdia del territori i com hi poden col·laborar.

La diversitat d'entitats de custòdia dels EUA

Els EUA és on podem trobar una major quantitat i diversitat d'entitats de custòdia del territori. Això es deu en bona part a l'existència d'una legislació que facilita l'aparició d'aquestes entitats, en reconèixer, com al Canadà, els **títols de conservació** com a acords legals amb incentius econòmics per als propietaris. Per exemple, els títols de conservació als EUA es consideren una aportació benèfica deduïble de l'impost federal sobre la renda. A més, una propietat que disposi d'un títol de conservació està bonificada amb una reducció dels impostos de la propietat i del llegat de terres.

El 1998 hi havia registrades als EUA 1.213 entitats locals i regionals de custòdia, a més de les d'àmbit nacional i internacional. Aquestes entitats protegeixen 1'9 milions d'hectàrees⁴, gestionen més de 7.000 títols

⁴ Més del 60% de la superfície de Catalunya, o un 0,2% de la superfície dels EUA.

© Stewart Hills

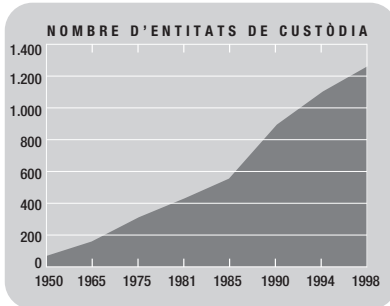
Figura 7. Visita del representant d'una entitat de custòdia a l'agricultor i propietari d'una finca. Tenir cura dels col·laboradors és essencial en qualsevol projecte de custòdia.

© Stewart Hills

Figura 8. El senyor Waddell i els seus fills, típics propietaris rurals d'Ontàrio (Canadà) no dedicats a l'agricultura, mostrant la placa que reconeix la seva participació en un projecte de custòdia del territori de la Natural Heritage League.

Titul de conservació: acord jurídic entre un propietari, una entitat de custòdia i l'administració que limita de forma permanent els usos de la propietat per protegir els seus valors naturals. L'entitat de custòdia esdevé dipositària d'alguns drets de la finca, especificats en l'acord, i els conserva si la propietat canvia de mans. La finca queda en possessió del propietari, que hi pot viure, treballar-la, vendre-la o llegar-la als seus hereus i que conserva la resta de drets. Els propietaris que disposen d'un títol de conservació tenen avantatges econòmics diversos. Els acords es fan a mida i solen ser a perpetuïtat. Un darrer i transcendental aspecte, pel seu cost econòmic i logístic, és el seguiment que anualment fa l'entitat de custòdia del títol de conservació, per comprovar que la propietat compleix els termes acordats, i que els elements protegits es mantenen en bon estat de conservació

© Elaborat a partir del Cens 1998. Land Trust Alliance

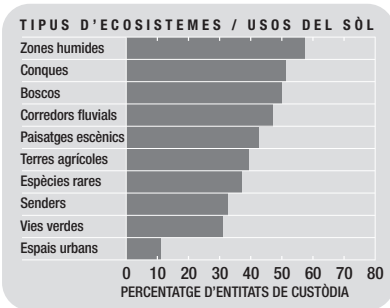

Figura 9. Evolució del nombre d'entitats de custòdia als EUA i tipus d'ecosistemes i paisatges que protegeixen.

de conservació i suposen la mobilització de més de 50.000 voluntaris. El 58% de les entitats disposen de personal contractat. Però els títols de conservació només representen el 45% del total de terrenys protegits per les entitats de custòdia; els restants, un 22%, és en propietat i el 32% s'ha transferit a les administracions, per acords de compravenda, cessions i altres mecanismes.

Per il·lustrar la diversitat d'entitats de custòdia dels EUA, a continuació en presentem tres exemples que responen a diferents escales territorials:

- **The Nature Conservancy (TNC)** és un punt i a part en la custòdia del territori. Va ser fundada el 1951 i avui és l'entitat de custòdia més gran del món. Actualment té oficines als 50 estats del país. Hi treballen més de 2.000 persones amb contracte fix, i disposa de pràcticament 1.000.000 de socis. El seu àmbit d'actuació és internacional dins del continent americà. Gestiona 1.340 espais protegits, cadascun amb el seu propi programa de conservació dissenyat en termes principalment científics.
- **El Maine Coast Heritage Trust**, fundat el 1970, és una entitat d'àmbit regional que actua a la costa de l'estat de Maine, al nord-est dels EUA. Treballa principalment amb escriptures de conservació, i una de les seves tasques principals consisteix a comprovar que els propietaris compleixen els seus compromisos. La formació en aquests casos és fonamental, més que l'estudi científic.
- **La Delaware Highlands Conservancy** forma part del grup més nombrós d'entitats de custòdia dels EUA, que actuen en l'àmbit local, gestionen pocs terrenys (menys de 400 hectàrees), i tenen una o cap persona contractada, de manera que tota l'acció recau en voluntaris. Es va crear el 1994 per conservar el tram alt del riu Delaware, al nord-est dels EUA. A més d'utilitzar les escriptures de conservació, treballa molt la sensibilització, organitzant visites a la zona per donar a conèixer els seus valors.

Les entitats de custòdia de tots els EUA s'han agrupat sota el paraigua comú de la Land Trust Alliance (LTA). Això ha permès la creació d'una xarxa d'entitats que facilita l'intercanvi d'informació, la publicació conjunta de documents i les trobades de representants, amb el clar objectiu d'incrementar la qualitat d'aquestes entitats a tot el país.

Tammara van Ryn, directora regional a l'est dels EUA del Land Trust Alliance, al seminari de Montesquiú.

Un exemple de custòdia des de la iniciativa pública. El cas del litoral francès.

França és una mostra de com l'aplicació de pràctiques de custòdia del territori també pot ser una iniciativa pública.

L'administració de l'estat francès, en veure els efectes negatius de l'activitat turística incontrolada sobre els espais litorals, va decidir prendre un seguit d'iniciatives conservacionistes, entre les quals trobem la creació d'un organisme oficial dedicat a la protecció dels espais naturals costaners. Aquest punt es va concretar el 1974 amb l'aparició del **Conservatoire du Littoral**, entitat que ha estat la impulsora de l'aplicació de models de custòdia del territori a França.

Després de 25 anys d'actuació, el Conservatoire ha comprat més de 780 km de costa, i ha protegit de manera definitiva el 12% del litoral francès, repartit entre 450 espais.

El Conservatoire treballa amb el criteri que la gestió dels espais ha de comptar amb la implicació de la població local. Per aquesta raó, els terrenys adquirits es gestionen des de l'àmbit local, bé des dels ajuntaments (cas més freqüent) bé mitjançant les ONG. En aquests espais es permeten, i fins i tot es promouen, les activitats agrícoles tradicionals, que es veuen compensades econòmicament a canvi d'un respecte per la biodiversitat.

Als espais adquirits pel Conservatoire du Littoral hi ha més pagesos ara que quan els vam comprar.

Pierre Bougeant, Responsable de la unitat internacional mediterrània del Conservatoire du Littoral, al seminari de Montesquiú.

Per seleccionar els espais per protegir s'apliquen tres criteris:

- **Ecològic:** l'existència d'un paratge natural amenaçat per les urbanitzacions.
- **Econòmic:** l'existència de terrenys abandonats que cal restaurar per tornar-hi a implantar activitats tradicionals.
- **Social:** l'existència d'un terreny tancat al públic que ha esdevingut un tros privat de costa, i que el Conservatoire torna a obrir al públic.

L'adquisició de terrenys es fa bàsicament per acords privats, bé que també hi pot haver donacions i, en casos excepcionals, fins i tot expropiacions.

En aquest model destaca la gran importància dels municipis, responsables de planificar el model urbanístic tenint en consideració les zones que el Conservatoire indica com a susceptibles de ser adquirides. Aquestes zones es classifiquen com a no urbanitzables, i els notaris estan obligats a informar l'administració de l'aparició d'un projecte de venda dels terrenys. Aleshores el Conservatoire pot exercir el **dret de preempció** per adquirir-los.

Els Oasis del WWF-Itàlia

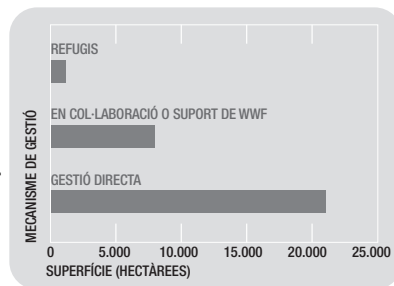
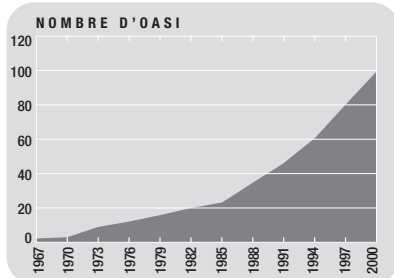
El procés que s'ha viscut a Itàlia en els darrers 30 anys és ben diferent del cas francès. Davant del poc interès de l'administració en la conser-

© Conservatoire du Littoral

Figura 10. La finca costanera d'Abbadia (País Basc Francès) és un jardí botànic d'espècies fruteres propietat del Conservatoire du Littoral.

• Dret de preempció: *dret de preferència en la compra d'un determinat objecte (en aquest cas una finca) per davant d'altres agents interessats.*

© Redibuixar a partir de dades de WWF Itàlia.

Figura 11. Nombre d'espais (1967-200) i mecanismes de gestió del Sistema Oasi de WWF Itàlia.

vacació d'espais naturals, la societat civil va començar a actuar, prenent com a referència el model anglosaxó: adquirir el territori per garantir la seva conservació. La primera actuació de la **secció italiana del WWF** (Fons Mundial de la Natura) en aquest sentit va ser l'any 1968, amb l'arrendament de la llacuna de Burano quan l'entitat no arribava als 800 socis. Avui els oasis italians són espais naturals de petites i mitjanes dimensions adquirits per WWF-Itàlia (46 espais, 5.100 ha) o bé gestionats mitjançant arrendament o acords de gestió amb els propietaris (57 espais, 22.000 ha), i l'entitat té més de 100.000 membres.

Els objectius per assolir als oasis són:

- La preservació de la biodiversitat.
- La sensibilització i l'educació ambientals.
- L'aplicació d'activitats d'investigació.
- El desenvolupament de models de gestió que es puguin aplicar a espais gestionats des de l'administració.

En aquest model de custòdia del territori el voluntariat juga un paper fonamental, perquè és el responsable de tasques com la neteja dels espais, la construcció i el manteniment d'itineraris o la vigilància, entre d'altres. En determinats casos, fins i tot s'han creat cooperatives de treballadors amb tasques de gestió i/o d'educació i sensibilització, a partir d'iniciatives dels mateixos voluntaris que han arribat a un acord amb WWF-Itàlia.

L'estratègia seguida per WWF-Itàlia ha evolucionat. Avui, s'ha posat fre a la compra de terrenys, i es limita la creació de nous oasis mitjançant l'aplicació d'un seguit de criteris de selecció, alguns dels quals fan especial èmfasi en la implicació de la població local i la formació de cooperatives.

Marc Sanjuan, del Programa Mediterrani de la WWF, al seminari de Montesquiú.

La custòdia del territori a l'Europa Central

Els països de l'Europa Central que havien format part del bloc soviètic estan començant a conèixer i utilitzar la custòdia del territori com a mecanisme de conservació, però també d'ordenació, de les propietats estatals que s'han anat privatitzant arran dels grans canvis polítics d'ençà de 1989. La República Txeca, Eslovàquia, Polònia i Hongria són alguns dels països que estan començant a utilitzar la custòdia del territori en diferents sentits en cada país: entitats de custòdia, desenvolupament rural, fundacions comunitàries, ecofons polonès per a la natura, legislació a favor de la custòdia.

CUSTÒDIA DEL TERRITORI A CATALUNYA

EXEMPLES D'UNES VOLUNTATS INCIPIENTS

La custòdia del territori està poc implantada a Catalunya, però en els darrers anys han sorgit un seguit d'iniciatives que, en un sentit ampli, cal considerar com a models incipients de custòdia. Aquests casos són el punt de partida per avançar en l'aplicació de la custòdia del territori a Catalunya, i alguns d'ells es van presentar al seminari de Montesquiú.

La Fundació Territori i Paisatge

La Fundació Territori i Paisatge (FTP) es va començar a gestar al si de l'Obra Social de Caixa Catalunya el gener del 1995 i es va constituir formalment el desembre del 1997, amb els objectius de treballar en la conservació del patrimoni natural i del paisatge i de conscienciar la població sobre les necessitats de protegir el medi. Per assolir aquests objectius, la FTP ha dissenyat tres línies d'actuació:

- Comprar territori per gestionar-lo posteriorment amb la col·laboració d'entitats conservacionistes, ONG o l'administració.
- Desenvolupar una tasca d'educació ambiental entre la societat civil.
- Col·laborar en projectes externs de conservació de la natura.

Les tasques portades a terme en aquests primers anys de funcionament de la FTP són moltes i molt diverses, i en podem destacar les següents:

- Adquisició de territori per garantir-ne la conservació. Destaquen la compra de la finca privada més gran de Catalunya, a Alinyà (l'Alt Urgell) i d'una part de l'emblemàtic congost de Mont-rebei (el Pallars Jussà).
- Convenis de gestió d'espais de titularitat pública, com l'espai de Sebes a Flix (la Ribera d'Ebre), el salenar de Barruera (l'Alta Ribagorça) o l'illa del Ter a Girona (el Gironès) entre d'altres.
- Adquisició dels drets de tala de boscos madurs dels Pirineus en bon estat de conservació.

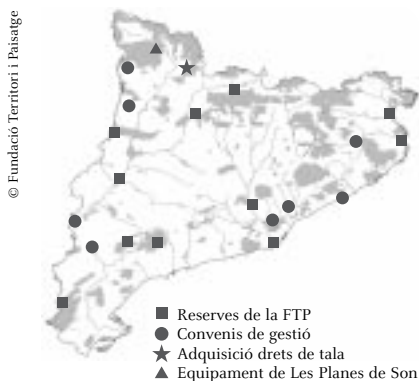

Figura 12. D'ençà del seu inici, el 1998, la Fundació Territori i Paisatge avui ja compta amb una xarxa important de reserves (en propietat, amb adquisició de drets, o amb convenis de gestió), en la qual la custòdia del territori va tenint també un major paper.

Figura 13. Zona estèpica de la Depressió Central, on la Fundació Natura duu a terme un projecte de protecció amb adquisicions i arrendaments de finques d'interès natural.

- Construcció del Centre de Natura i Desenvolupament Sostenible dels Pirineus a Les Planes de Son (el Pallars Sobirà).
- Publicació, o suport a la publicació, de llibres de temàtica ambiental.
- Suport a projectes d'altres entitats (Fòrum 2000 d'educació ambiental, Atlas del ocells nidificants de Catalunya, etc.).

La FTP forma part d'EUROSITE, una organització que agrupa les entitats europees privades que gestionen terrenys per a la seva conservació. De la mateixa manera és una de les entitats i institucions impulsores del Registre Verd de propietats naturals, una iniciativa internacional promoguda des de les Balears, Catalunya, França i Itàlia, que té com a objectiu garantir la protecció d'una part important del litoral mediterrani occidental, mitjançant reserves i finques que s'acullin al registre.

A part de les declaracions oficials (d'espais naturals), el millor per a la conservació és que la propietat no estigui renyida amb els objectius conservacionistes.

Jordi Sargatal, director de la Fundació Territori i Paisatge, al seminari de Montesquiú.

La Fundació Natura

La Fundació Natura funciona des del juny de 1997 com una entitat privada que té com a objectiu la conservació de la diversitat biològica mitjançant la protecció, millora i restauració dels ecosistemes naturals.

Per a l'assoliment d'aquest objectiu, la Fundació Natura preveu l'ús de les eines que faciliten la custòdia del territori, com la compra d'espais, el seu arrendament o l'establiment de partenariats amb els propietaris. Actualment, ja es troben en funcionament alguns exemples de modalitats diverses, com la cessió de la gestió d'una part d'una finca a Olvan (el Berguedà), les opcions preferents de compra dels drets de tala de boscos al Pallars Sobirà o la donació condicionada d'una finca a Tiana (el Maresme).

D'altra banda, ha promogut un estudi jurídic amb la finalitat de tenir un coneixement exhaustiu de les opcions legals d'aplicació de models de custòdia en propietats privades de Catalunya i l'Estat espanyol. D'acord amb als resultats obtinguts, es preveu la possibilitat d'elaborar un esborrany de proposta legislativa que completi les eines disponibles actualment.

Una tercer projecte que la Fundació Natura està duent a terme és l'elaboració d'una guia per explicar als propietaris en què consisteix la custòdia del territori i com s'hi poden implicar.

Finalment, la fundació ofereix reforç institucional a entitats conservacionistes que puguin portar a terme projectes de custòdia del territori, amb l'organització d'activitats formatives adreçades a aquestes entitats.

La participació activa de les organitzacions conservacionistes en la custòdia del territori requereix la capacitat dels grups, el seu enfortiment i la seva professionalització.

Francesc Giró, director de la Fundació Natura, al seminari de Montesquiú.

...i unes quantes iniciatives més

Els dos exemples anteriors es van presentar en ponències a Montesquiú. Però a Catalunya podem trobar altres iniciatives de custòdia del territori, algunes de les quals també es van presentar en tertúlies vesperlines i visites de camp del seminari de Montesquiú:

Al Baix Empordà, l'organització NEREO gestiona la reserva marina de ses Negres; L'Ajuntament de Flix i el Grup de Natura Freixe, tenen al seu càrrec la reserva natural de Sebes i Meandre de Flix (la Ribera d'Ebre), en terrenys de titularitat pública, i en partenariat amb el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Tarragona i la Fundació Territori i Paisatge. L'illa de les Gambires, a Osona, ha estat objecte d'intents per assegurar-ne la conservació. Més enllà de Catalunya, la Fundación Naturaleza y Hombre mostrava a Montesquiú els primers passos en la creació de reserves privades i acords amb propietaris a Cantàbria.

A aquests exemples n'hi podríem afegir alguns més, d'entitats representades pels participants al seminari de Montesquiú: Associació Hàbitats/Projecte Rius, DEPANA, GEPEC, SEO/BirdLife, Grup d'estudis de l'Aiguabarreig. També el Parc natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa porta a terme acords amb propietaris (convenis) des de 1986. Però cada vegada hi ha més intents de particulars o de col·lectius preocupats per la conservació dels valors naturals i culturals del nostre entorn els quals, potser sense ni tan sols adonar-se'n, estan portant a terme iniciatives de custòdia. **És en aquests casos quan es fa més evident la necessitat de disposar d'una estratègia de custòdia del territori a Catalunya que pugui servir de referència i suport a totes aquestes actuacions.**

© LA VOLA

© Pere López Alegret

Figura 14. Imatges de diferents espais catalans on s'han portat iniciatives orientades a la custòdia del territori. L'illa de les Gambires, al riu Ter, que van poder visitar els assistents al seminari de Montesquiú; anèmona a la reserva marina de ses Negres, gestionada per l'associació Nereo, i passera per a visitants a l'espai de Sebes, al riu Ebre.

© Grup de Natura Freixe

ELS REPTES DEL FUTUR MÉS PROPER

Al seminari de Montesquiú, i prenent com a referència les ponències presentades, es van organitzar diferents grups de treball, seminaris pràctics, debats i taules rodones amb l'objectiu d'analitzar i valorar la possibilitat d'aplicar la custòdia en un territori com Catalunya. En aquest capítol es desenvolupen les conclusions d'aquestes activitats, la principal de les quals és **la necessitat de definir i impulsar un model propi de custòdia del territori per a Catalunya.**

La renúncia generalitzada a la custòdia del territori ha estat una de les causes de la crisi ecològica global. Promoure la seva recuperació, encara que sigui a petita escala, és un acte de seny que mereix tot el suport dels poders públics i dels sectors cívics més responsables.

Josep M. Mallarach, consultor ambiental, a "Arrels, significació i bons exemples internacionals de custòdia del territori", en premsa.

El punt de partida

Els mecanismes de custòdia del territori constitueixen una oportunitat per explotar, per tal que els propietaris particulars i ajuntaments contribueixin a la conservació de la biodiversitat al nostre país, treballant conjuntament amb les organitzacions conservacionistes. Cal, però, un treball previ d'educació i sensibilització amb els propietaris particulars i, al mateix temps, un important treball de reforç institucional de les nostres organitzacions.

Francesc Giró, director de la Fundació Natura, al seminari de Montesquiú.

Aquesta opinió reflecteix perfectament la situació actual de la custòdia del territori a Catalunya, que es pot resumir en els punts següents:

- La majoria d'agents implicats considera que la custòdia del territori és un mecanisme que pot ser útil a Catalunya, tenint en compte que el 80% del territori català és de titularitat privada. Però cal definir un model adequat a la realitat catalana, ja que el funcionament de les entitats americanes de custòdia no es pot exportar directament aquí.
- La custòdia del territori és encara una opció poc coneguda i poc utilitzada a casa nostra, tot i les iniciatives portades a terme per algunes entitats (③ capítol III).
- El seminari de Montesquiú va suposar un esdeveniment clau per presentar la custòdia del territori entre els principals agents impli-

cats a Catalunya. Cal però una difusió molt més àmplia, que informi de les possibilitats que ofereix, especialment entre els particulars, l'administració i les entitats que podrien participar en models de custòdia.

- El marc jurídic català i espanyol, a manca dels resultats dels estudis jurídics que s'estan portant a terme (© capítol III) no ha desenvolupat encara cap de les fórmules que en altres països han facilitat la implantació de models de custòdia del territori (títols de conservació, incentius fiscals per a títols, transferències de propietats i donacions a entitats de custòdia, marc jurídic preferent per a entitats de custòdia, etc.).
- Moltes entitats catalanes que podrien dur a terme accions de custòdia presenten poca capacitat econòmica i de personal, una baixa professionalització, i estan més orientades cap a la denúncia que cap a la prevenció. Hi ha, però, algunes iniciatives pioneres (© capítol III).

Les eines disponibles

El primer pas per definir una estratègia catalana de custòdia del territori fou la celebració del seminari de Montesquiú. La **Declaració de Montesquiú de Custòdia del Territori**, que trobareu al final d'aquesta guia⁵, és el document d'acció sorgit del seminari, que fa una proposta per avançar en la implantació de la custòdia del territori al nostre país. Avui doncs, la Declaració de Montesquiú esdevé el principal punt de referència d'aquest procés.

...la Declaració de Montesquiú es va consensuar (...) com un breu document estratègic que estableix les bases per a la futura aplicació de la custòdia del territori a Catalunya.

LA VOLA, revista Bioma, núm. 4.

A partir d'aquest punt, el model català s'haurà d'anar definint amb nous contactes i iniciatives conjuntes dels diferents agents implicats en la custòdia del territori, com la reunió de custòdia al *Centre de Natura i Desenvolupament Sostenible dels Pirineus de les Planes de Son* (el Pallars Sobirà) la tardor de l'any 2001.

Una taula rodona -amb representants de la Generalitat de Catalunya, les Diputacions de Barcelona i Tarragona, el Consell de Protecció de la Natura, i un dels ponents convidats- va cloure les sessions de ponències del seminari de Montesquiú. Durant la taula rodona es va elaborar un quadre - resum dels instruments jurídics, administratius i socials que actuen d'incentius i desincentius a la custòdia del territori. Es van tractar més de 50 instruments diferents, classificats per àmbits (des de l'europèu fins al local) i per temàtiques. El quadre

⁵ La Declaració també està disponible en format pdf a les pàgines d'INTERNET de la Institució Catalana d'Història Natural (www.iec.es/ichn) i de la VOLA (www.lavola.com) per a qui vulgui fer-ne difusió o imprimir-ne còpies.

© LA VOLA

Figura 15. Aspecte d'un dels tallers del seminari de Montesquiú, on es va debatre el model de custòdia del territori adequat per a Catalunya.

Declaració de Montesquiú de Custòdia del Territori

Castell de Montesquiú (Osona),

11 de novembre de 2000

- La custòdia: una definició.
- Valor i oportunitat de la custòdia del territori per a Catalunya.
- Mecanismes existents a Catalunya per a la custòdia del territori.
- Els reptes de la custòdia del territori.
- Les accions per començar a avançar en la custòdia del territori a Catalunya.
- Paraules finals: la Xarxa Catalana de Custòdia del Territori.
- Entitats signants i persones assistents al seminari de Montesquiú.

Instruments per incentivar la custòdia del territori a Catalunya

(Taula rodona del Seminari internacional del Castell de Montesquiu)

- Fiscalitat basada en el benefici ambiental.
- Exempcions d'impostos en espais naturals protegits.
- Transferència de drets d'urbanització.
- Contractes agraris de gestió del territori.
- Contractes forestals socials.
- Títol de reconeixement de partenariats (convenis, contractes, consorcis...).
- Fons voluntaris per al manteniment de la població rural.
- Llei d'entitats i fundacions.
- Taxa de conservació del paisatge a l'impost municipal de construcció.
- Plans especials del sòl no urbanitzable i de connexió ecològica.

© Rebeca Orris

Figura 16. *Participants en un curs del Programa de Direcció de la Conservació del Territori al centre de formació de la Land Trust Alliance a West Virginia (EUA). La capacitat de les persones i les organitzacions implicades en la custòdia del territori és un dels aspectes claus que cal endegar a Catalunya.*

adjunt mostra alguns dels instruments incentivadors que seria més interessant d'adoptar. Més enllà del detall tècnic, la taula rodona va mostrar que ja existeixen moltes eines de cara a aplicar la custòdia del territori a Catalunya.

Els reptes per afrontar

De la situació que hem apuntat, se'n deriven quatre objectius bàsics per seguir avançant en la custòdia del territori: seguir definint un model propi de custòdia, fer difusió, promoure legislació específica de suport a la custòdia, i formar i capacitar els agents implicats en la custòdia.

Per assolir aquests quatre grans objectius la Declaració de Montesquiu planteja diferents iniciatives i projectes. Aquesta guia serà de gran utilitat per difondre la custòdia del territori, però és fonamental disposar d'una guia adreçada específicament als propietaris que presenti els mecanismes voluntaris, jurídics i fiscals per a la custòdia del territori a Catalunya i la manera com poden aplicar-los a les seves finques. La guia es podrà difondre a través de projectes de custòdia basats en els mecanismes del contacte amb propietaris, i dels convenis de col·laboració, que els col·lectius que vulguin anar creant entitats de custòdia adreçaran als propietaris privats de comarques, regions naturals, o tipus d'hàbitats concrets (per exemple, paisatges estèpics, costes, bosquets rurals). Aquests projectes es concretaran tant en visites personals com en actes de presentació i debat organitzats conjuntament amb els mateixos propietaris rurals, i en la difusió a través d'organitzacions vinculades al món rural, natural i marítim (cooperatives, sindicats agraris, associacions de propietaris, societats de caça i de pesca, confraries de pescadors...).

Paral·lelament caldrà seguir treballant en el disseny del model de custòdia, mitjançant estudis i debats tècnics, que hauran de concretar:

- Una proposta de normativa que faciliti els mecanismes de custòdia del territori (possibles incentius a la propietat i al desenvolupament d'entitats de custòdia).
- Un catàleg, que posteriorment es mantindrà actualitzat, d'incentius (econòmics, materials i socials) adreçats a la conservació del territori en propietats privades.
- Un catàleg d'iniciatives existents de custòdia del territori, l'elaboració del qual haurà de permetre conèixer l'actitud social que generen, en un procés paral·lel d'educació de la població i de millora de l'eficàcia d'aquestes iniciatives.

El contacte i l'intercanvi regular (visites professionals, intercanvis, fòrums de debat) amb representants de països on la custòdia del territori es troba consolidada i en vies de consolidació és especialment interessant per a aquesta fase d'implantació.

Algunes entitats presents a Montesquiu varen presentar els seus compromisos per començar a avançar en els objectius i actuacions necessàries, compromisos que es podran anar renovant a mesura que es vagin assolint.

L'establiment de la custòdia a Catalunya no és una tasca senzilla, si no que requerirà l'esforç coordinat de molts col·lectius diferents. L'establiment de partenariats entre els sectors públic, privat i les entitats civils (capítol II) serà fonamental, així com la disponibilitat dels recursos econòmics i fiscals necessaris per consolidar la custòdia del territori.

Participació i contacte

Un darrer element que propugna la Declaració de Montesquiu és la creació d'un servei de suport a les diferents entitats i institucions dedicades a la custòdia del territori, tal com fa la Land Trust Alliance dels EUA (capítol II).

Actualment, la **Xarxa Catalana de Custòdia del Territori (XCCT)** està en procés d'estructuració, i el seu funcionament i estratègia de treball definitius s'han d'anar consensuant entre les entitats, associacions i institucions implicades en la custòdia del territori a Catalunya.

Malgrat aquesta situació encara inicial, la Declaració de Montesquiu ja proposa que la XCCT serveixi de suport i unió entre les diferents entitats i institucions de custòdia del territori de Catalunya, posant a la seva disposició un seguit de recursos (pàgina internet, butlletí electrònic, publicacions diverses, activitats formatives i de debat, intercanvis d'experiències, etc.) que facilitin una estratègia de treball comuna.

Amb el temps, i a mesura que les entitats de custòdia i la pràctica de la custòdia del territori es vagin consolidant en el marc català, es preveu que la XCCT esdevingui una organització transversal de suport, amb la participació de tots els agents implicats en la custòdia del territori a Catalunya.

© Jordi Piñax

Figura 17. Intercanvi internacional a Zawoja (Polònia) per valorar les oportunitats que pot representar la custòdia del territori a l'entorn del Parc nacional de Babia Gora. El contacte dels col·lectius d'un territori amb professionals d'altres països aporta noves idees i, sobretot, pot contribuir a impulsar les iniciatives i els partenariats entre les persones i les organitzacions d'aquest territori.

© LA VOLA

Figura 18. La sala plenària del Castell de Montesquiu, seu de les presentacions i debats que han començat a impulsar la custòdia del territori a Catalunya.

REFLEXIONS FINALS SOBRE UN MODEL ÚNIC

A mitjan dècada dels 90 des de Catalunya començàvem a conèixer el que acabariem anomenant custòdia del territori: visites a l'estranger, informes inèdits, contactes i uns primers articles que començaven a explicar la custòdia del territori i les oportunitats que oferia per a la conservació del territori a Catalunya. Uns anys després, el seminari de Montesquiú ha representat el tret de sortida per a la custòdia del territori a la catalana, i ha anat seguit d'una important difusió entre els mitjans de comunicació més especialitzats, encara que no entre els adreçats al gran públic. Per això esdevé un dels reptes més immediats a què fèiem esment (© capítol IV).

Després del seminari disposem ja, aquesta guia n'és la prova principal, d'abundant informació sobre la custòdia del territori (© annex bibliogràfic): experiències d'arreu del món i de casa nostra, orientacions metodològiques i pràctiques, exemples de materials de difusió i de formació, exemples concrets per explicar i utilitzar com a models, opinions i criteris de persones i col·lectius relacionats amb la custòdia, etc.

Abans de tornar cap als seus llocs d'origen, per seguir treballant en les seves iniciatives de custòdia del territori, els experts que van compartir el seminari de Montesquiú ens reiteraven la gran impressió que n'havien obtingut, l'interès i la comprensió dels participants sobre què pot ser la custòdia, la professionalitat i el coneixement que havien trobat, i la capacitat incipient que havien vist entre les persones i entitats representades a Montesquiú per ser capdavanteres en iniciatives de custòdia del territori a Catalunya.

Quatre mesos abans de la reunió de Montesquiú es publicava *The landscape of conservation stewardship* (El paisatge de la custòdia de la conservació), un informe que repassa l'estat de la custòdia arreu del món, per al qual es van entrevistar 48 organitzacions vinculades a la custòdia del territori. L'estudi planteja una visió molt àmplia de la custòdia del territori, que va des de l'agricultura ecològica, fins a les entitats veïnals de restauració d'edificis i recuperació de barris marginals, els fòrums de participació per a la protecció, les associacions de voluntaris d'espais naturals, i la difusió d'iniciatives i estratègies de conservació ciutadanes i per a propietats privades. L'estudi va ser promogut des del Parc Històric Nacional de Marsh-Billings-Rockefeller

Figura 19. Articles de premsa sobre el seminari de Montesquiú.

(Vermont, EUA), el primer i únic parc nacional dels Estats Units dedicat a la història de la conservació de la natura i a l'evolució de la custòdia del territori, creat el 1998.

Mentrestant, la custòdia del territori segueix avançant als països on ja és una pràctica habitual i en d'altres on, com a Catalunya, es troba en procés d'implantació (☺ capítol II).

© Essex County Greenbelt Association

Amb tots aquests precedents tenim ja els fonaments per començar a avançar cap al model de custòdia del territori a Catalunya, i la Declaració de Montesquiú dóna les pautes d'aquest model (☺ capítol IV). Esperem, doncs, que aquesta guia d'implantació d'aquí a uns anys tingui un valor històric, com al document que va marcar un inici, el de la Custòdia del Territori a Catalunya.

La custòdia funciona! Els models americans funcionen als Estats Units. Els models canadencs funcionen al Canadà. Els models centreeuropeus estan evolucionant. Els països de l'Amèrica Llatina estan adaptant models i creant-ne de propis... La custòdia catalana serà única!

Brent Mitchell, director de custòdia internacional de la Quebec Labrador Foundation/Atlantic Center for the Environment, al seminari de Montesquiú.

Objectius per a una custòdia efectiva del territori

- Connectar les persones de nou amb els seus indrets i amb la natura.
- Construir un coneixement general de la custòdia i dels seus beneficis potencials per a la societat.
- Fomentar el respecte als diferents punts de vista.
- Reforçar la capacitat de les persones que intervinguin en una pràctica efectiva de la custòdia del territori.
- Promoure noves formes de lideratge en l'àmbit veïnal i ciutadà.
- Avançar en els partenariats entre diferents sectors.
- Reconèixer l'aportació de la custòdia del territori.

The landscape of conservation stewardship (El paisatge de la custòdia de la conservació). Tuxill (2000).

Figura 20. La reserva Cox, a primer terme, és una propietat de l'Essex County Greenbelt Association, on a més té la seva seu. Els boscos, les illes i la barrera de dunes del fons de la imatge són propietat de Trustees of Reservations, la primera entitat de custòdia creada als Estats Units el 1891. Amb els anys, la custòdia del territori ha arrelat en aquest país i avui permet conservar paisatges d'aquesta bellesa i importància ecològica. (municipis d'Essex i Ipswich, a la costa del nord de Massachusetts)

ANNEXOS

DECLARACIÓ DE MONTESQUIU DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI⁶

Castell de Montesquiu (Osona), 11 de novembre de 2000

Les persones assistents a les *Jornades internacionals de custòdia del territori*, celebrades al Castell de Montesquiu del 9 a l'11 de novembre de 2000, membres d'organitzacions i institucions públiques i privades del món rural, naturalístic, de l'ordenació del territori, de l'administració i de la recerca, i persones a títol de particulars, interessades totes per la conservació i la gestió del territori, el paisatge i els hàbitats de Catalunya, i acompanyades per ponents representants de Canadà, els Estats Units, França, i Itàlia,

hem adoptat la present *Declaració*:

La **custòdia del territori** es defineix com el conjunt d'estratègies diverses (d'educació, de gestió, de mediació, de desenvolupament comunitari...) que pretenen afavorir i fer possible la responsabilitat en la conservació i l'ús adequat (sostenible) de l'espai terrestre, fluvial i marí i dels seus recursos naturals, per part de propietaris i usuaris d'aquest territori, i s'adreça principalment a la propietat privada.

Reconeixem el **valor i l'oportunitat** que representa la custòdia del territori per a Catalunya tenint en compte que:

- Un 80% de la propietat del medi rural i natural de Catalunya és de titularitat privada.
- Aquest territori, al llarg de la història, ha estat sotmès a processos que l'han modificat i alterat, de vegades de forma favorable i d'altres negativament, però en conjunt ha tingut una gestió que en si mateixa ja esdevenia una forma de custòdia del territori. En el moment actual és necessari trobar noves fórmules de gestió d'aquests territoris, que els ajudin a perdurar en el futur, atès el ritme creixent de canvis d'usos del territori.
- Els espais naturals protegits sovint es troben aïllats, de manera que no poden assegurar el manteniment dels processos ecològics del conjunt del territori.
- La gestió pública i la legislació referent als recursos naturals (aigües, costes, ordenació del territori i urbanisme, espais rurals i naturals, caça, pesca, etc.) poden trobar en la custòdia del territori una eina complementària a la seva acció. Per tant, la custòdia del territori necessita el manteniment i el reforç de l'acció pública vigent, i en cap cas no la vol substituir.
- La custòdia del territori es fonamenta en el principi de voluntarietat per a totes les parts implicades en la seva aplicació: propietat, societat civil i administració.
- Aquest caràcter voluntari es reforça amb l'educació, la informació, la participació, la presa de decisions i el treball en partenariat entre aquestes parts implicades.
- La custòdia del territori ha demostrat i demostra la seva eficàcia en la gestió i l'ús equilibrat del territori en països amb models socials, econòmics i legislatius diversos com per exemple els Estats Units, el Canadà, Gran Bretanya, Itàlia, Costa Rica, Nova Zelanda, Brasil o la República Txeca.
- Diferents entitats i fundacions privades catalanes són ja responsables d'alguns espais naturals, mitjançant fórmules diverses de tinença i d'acords de gestió.

El context legislatiu i de l'ordenació del territori a Catalunya preveuen **mecanismes** útils per a l'aplicació de la custòdia del territori, alguns dels quals ja s'utilitzen, com per exemple:

- Les oportunitats per declarar reserves i parcs naturals per part dels propietaris dels terrenys afectats, i de les administracions locals amb competències urbanístiques, i la possibilitat de delimitar superfícies forestals amb presència d'espècies forestals d'àrea reduïda, totes previstes per la Llei 12/1985, d'espais naturals.
- Les declaracions de finques privades com a refugi de fauna salvatge que preveu la Llei 3/1988, de protecció dels animals.
- Les desgravacions fiscals de diferents tipus que s'apliquen en finques rústiques forestals i finques rústiques incloses en espais protegits (impost de béns immobles, transmissions patrimonials, successions i donacions, impost sobre la renda de les persones físiques).

⁶ També podeu obtenir-la en format digital a www.iec.es/ichn o a www.lavola.com

- Els convenis de col·laboració que han establert alguns espais protegits, pels quals la propietat particular els cedeix totalment o parcialment la gestió de les seves finques, amb finalitats de conservació, per un període determinat d'anys.
- L'ordenació i la gestió urbanística del sòl no urbanitzable de protecció que han iniciat, i poden iniciar, diversos ajuntaments.
- Les diferents fórmules de protecció de connexions ecològiques i paisatgístiques i d'espais naturals de valor nacional, comarcal o local, com els plans especials, els consorcis, els convenis o els marcs estratègics de protecció.
- Els instruments de suport per a la gestió sostenible del territori en el marc de la Programació Europea de Desenvolupament Rural.
- Els òrgans i instruments de l'administració pública amb participació de representants de la propietat privada.

La custòdia del territori, entesa com un conjunt de mecanismes que facilitin la implicació del sector privat en la conservació del territori, té com a **principals reptes** assolir:

- Un marc legislatiu i fiscal que faciliti l'establiment d'iniciatives de custòdia del territori en terrenys privats i comunals, d'acord amb el principi de menor càrrega tributària per majors serveis o beneficis ambientals generats.
- L'establiment de partenariats entre els sectors públic, privat i les entitats civils, per al qual és necessari un clima de confiança i cooperació entre totes les parts.
- L'educació, la formació i la participació de les persones implicades en la custòdia del territori, adreçada específicament a: propietaris, persones amb coneixements sobre pràctiques de gestió del territori, el paisatge i el medi marí, ONG i tècnics dedicats a la custòdia del territori, personal de l'administració, responsables polítics i la ciutadania en general.
- La disponibilitat de recursos econòmics i fiscals necessaris per consolidar la custòdia del territori.

Per tant, i per **començar a avançar** en la custòdia del territori a Catalunya és **convenient**:

- Disposar d'una guia adreçada a propietaris sobre els mecanismes jurídics i fiscals per a la custòdia del territori a Catalunya.
- Iniciar proves pilot de custòdia del territori basades en mecanismes com el contacte amb propietaris orientat a assolir acords verbals, o en els convenis de col·laboració, un procediment més formal i contractual entre la propietat privada i una segona part (entitat, administració, etc.).
- Estudiar amb detall el marc legislatiu vigent i elaborar propostes concretes de normativa que faciliti els mecanismes de custòdia del territori, amb relació a possibles incentius a la propietat i al desenvolupament d'organitzacions de custòdia.
- Mantenir un catàleg actualitzat dels incentius (econòmics, materials i socials) adreçats a la conservació del territori en propietats privades.
- Establir un catàleg actualitzat de les iniciatives existents de custòdia del territori i conèixer l'actitud social que generen, en un procés paral·lel d'educació de la població i de millora de l'eficàcia d'aquestes iniciatives.
- Posar en marxa una Xarxa Catalana de Custòdia del Territori basada en butlletins adreçats a diferents col·lectius, pàgina Internet i llistes electròniques, publicacions puntuals, jornades de debat i de formació, i altres mecanismes que es considerin oportuns.
- Mantenir intercanvis regulars amb representants de països on la custòdia del territori està consolidada (Nord-amèrica, Austràlia, Gran Bretanya ...) i en vies de consolidació (Europa de l'est, Amèrica Llatina).
- Consensuar una estratègia de treball entre les diferents entitats públiques i privades per assolir els objectius precedents.

Les entitats signants, i d'altres que s'hi vulguin afegir, promouran la posada en marxa de la Xarxa Catalana de Custòdia del Territori.

Les entitats promotores vetllaran per la posada en marxa de la Xarxa Catalana de Custòdia del Territori, i l'elaboració dels catàlegs d'incentius i d'iniciatives de custòdia del territori.

El Consell de protecció de la natura, com a òrgan assessor de l'administració catalana, i el Parlament, en matèria de protecció de la natura, podran exercir les seves funcions d'assessorament i promoció de la custòdia del territori

Les persones assistents a les Jornades internacionals de custòdia del territori donem el nostre vistiplau a aquesta *Declaració de Montesquiú* i ens comprometem a difondre-la, dins del nostre col·lectiu i la nostra activitat diària, i a vetllar per la seva aplicació.

Les entitats promotores de la Xarxa Catalana de Custòdia del Territori ens comprometem a difondre i demanar la subscripció d'aquesta *Declaració de Montesquiú* entre les administracions i responsables públics, així com a promoure que d'altres àmbits geogràfics propers adoptin declaracions similars.

ENTITATS SIGNANTS DE LA DECLARACIÓ DE MONTESQUIU (SETEMBRE DEL 2001)

Ajuntament del Bruc	Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona	Govern Balear, Conselleria de Medi Ambient
Ajuntament de Mollet del Vallès	Diputació de Barcelona, Àrea d'Espais Naturals	Grup d'Estudis de l'Aiguabarreig
Ajuntament de Salou	Els Verds d'Eivissa	Grup de natura Freixe
Associació Hàbitats, Projecte Rius	Escola Superior d'Enginyeria Forestal, Universitat de Lleida	Iniciativa per Catalunya-Verds
Associació de Naturalistes de Girona	Essex County Greenbelt Association (EUA)	Institució Catalana d'Història Natural
Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà	Estació Biològica de l'Aiguabarreig	IPCENA
Centre de la Propietat Forestal	Estudi DTUM	Land Trust Alliance (EUA)
Centre for Land & Water Stewardship (Canadà)	Federació Catalana de Pesca Esportiva i Càsting	La Vola
Centre Tecnològic i Forestal de Catalunya	Fundació Natura	Nereo
Col·lectiu Ecologista l'Alzina	Fundació Territori i Paisatge	Pla estratègic de la Vall del Ges, Orís i Bisaura
Consell Insular de Menorca	Fundación Naturaleza y Hombre (Cantabria)	QLF/Atlantic Center for the Environment (EUA)
Conservatoire du Littoral (França)	Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient	SEO/Birdlife
ConSORCI el Far - Centre dels treballs del mar	GEPEC	Societat Catalana d'Ordenació del Territori
ConSORCI Forestal de Catalunya		Unió de Pagesos
DEPANA		WWF Programa Mediterrani

El ple del Parlament de Catalunya va aprovar donar suport *"a fomentar la custòdia del territori (...) mitjançant estratègies diverses, com ara mesures legislatives i fiscals, formació i dotació de recursos econòmics, entre altres"* a través de la *Moció 112/VI del Parlament de Catalunya, sobre la gestió dels espais naturals*, aprovada amb vot favorable del tots els grups en la Sessió núm. 39, de 28.06.2001.

ASSISTENTS AL SEMINARI INTERNACIONAL DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Vicens Acuña	Elena Fernández-Argüeso	Josep Ramon Moragrega
Roger Arquimbau	Ramon Ferré	Núria Morral
Edward O. Becker	Bet Font	Manel Nadal
Jordi Bellapart	Ramon Fortià	Sergi Nuss
Pierre Bougeant	Marc Gràcia	Lluís Paluzié
Josep Lluís Bruna	Josep Germain	Jordi Pietx
Joan Buades	Leopoldo Gil	Pere Pous
Jordi Camprodon	Pere Josep Giménez	Albert Puigvert
Marta Camps	Francesc Giró	Miquel Rafa
Eugeni Capella	Marcel Gómez	Josep M. de Ribot
Carles Carboneras	Josep Gordi	Cinta Roca
Xavier Carceller	César Gutiérrez	Tammara van Ryn
Marta Carola	Dr. Stewart G. Hiltz	Cristina Sánchez
Antoni Carola	Xavier Jiménez	Marc Sanjuan
Albert Cortina	Joan Jou	Jordi Sargatal
Martí Domènech	Josep M. Mallarach	Jaume Solé
M. Lluïsa Dubon	Xavier Mateu	Gaby Susanna
Ramon Espinach	Joan Mayol	Miquel Ventura
Joan Estrada	Ferran Miralles	
Esther Fanlo	Brent A. Mitchell	

ORGANITZACIONS ESMENTADES AL TEXT

Associació Nereo

Mas d'en Pinc, s/n.
17255 Begur (Baix Empordà)
Tel. 972 62 41 46; Fax 972 62 37 63
A/e: nereo@mhp.es
www.mhp.es/edu/accap/nereo.htm

Centre for Land & Water Stewardship, University of Guelph (CLAWS)

Dr. Stewart Hilts
Guelph ON N1G 2W1(CANADÀ)
Tel. 519-824-4120 x 2702; Fax 519-824-5730
A/e: shilts@uoguelph.ca
www.uoguelph.ca/claws/

Conservatoire du littoral

Mr. Pierre Bougeant
36, quai d'Austerlitz - F- 75013 PARIS
Tel. +33-1.44.06.89.00 ; Fax +33-1.45.83.60.45
A/e: Bougeant.celrl@wanadoo.fr
www.conservatoire-du-littoral.fr/

Delaware Highlands Conservancy

PO Box 218
Hawley, PA 18428-0218 (USA)
Tel. (570) 226-3164; Fax (570) 226-3166
A/e: dhc@ezaccess.net
www.enabling.org/ia/sullcounty/landtrust/

Essex County Greenbelt Association

Mr. Edward O. Becker. Executive Director
82 Eastern Avenue
Essex, MA 01929 (USA)
Tel. 508-768-7241 x12 (O); Fax 508-768-3286 Fax
A/e: eob@ecga.org
www.ecga.org

Grup d'estudis de l'Aiguabarreig (GEA)

C/ Mequinensa, 104, 2on 2a
25185-La Granja d'Escarp
Tel. 973 782 333; 974 464 437
A/e: escarp@arrakis.es

Fundació Territori i Paisatge

Edifici La Pedrera
Provença, 261-265 2n 2^a
08008 Barcelona
Tel. 93 484 73 67; Fax 93 484 73 64
A/e: fundtip@fundtip.com
www.caixacatalunya.com/obrasocial/cat/os/web/ecologia.html

Fundació Natura

Rambla de Catalunya, 121 6è 9^a
08008 Barcelona
Tel. 93 237 38 02; Fax 93 237 01 81
A/e: info@fundacionnatura.org
www.fundacionnatura.org

Fundación Naturaleza y Hombre

18 de julio, entresuelo
El Astillero
39600 CANTABRIA
Tel. 942 27 83 50
A/e: naturalezayhombre@wanadoo.es
www.nodo50.org/labarored/fundacion-naturaleza-y-hombre/

Grup de Natura Freixe

C\ Major, 56 zona Planta
43750 Flix (Ribera d'Ebre)
A/e: freixe@tinet.fut.es
www.fut.es/freixe/freixe.htm

Land Trust Alliance

Ms. Tammara van Ryn. Regional Coordinator
1319 F Street NW, Suite 501
Washington, DC 20004-1106 (USA)
Tel. 202-638-4725 x308 (O); Fax 202-638-4730
A/e: tvannryn@lta.org
www.lta.org

Maine Coast Heritage Trust

1 Main St
Topsham, ME 04086-1240 (USA)
Tel. (207) 729-7366; Fax (207) 729-6863
A/e: info@mcht.org
www.mcht.org

Marsh-Billings, Parc Històric Nacional

PO BOX 178
Woodstock, Vermont 05091
EUA
www.nps.gov/mabi

Ontario Natural Heritage League

Es tractava d'una coalició d'entitats que avui ja no existeix. Adreçeu-vos a *Centre for Land & Water Stewardship*, per a més informació.

Projecte Rius

Berlin, 30-32 local B
08014 Barcelona
Tel. 93 430 61 81
A/e: projecte.rius@eresmas.net
www.personal5.iddeo.es/prius

QLF/Atlantic Center for the Environment

Mr. Brent A. Mitchell.
Stewardship Director
55 South Main Street
Ipswich, MA 01938 (USA)
Tel. 978-356-0038 x408; Fax 978-356-7322
A/e: brentmitchell@qlf.org
www.qlf.org

The Nature Conservancy

1815 N. Lynn St.
Arlington. Virginia 22209
www.tnc.org

WWF Programa Mediterrani

Sr. Marc Sanjuan
Pere Vergés, 1
Barcelona
Tel. 93 305 65 52
A/e: marc@atw-wwf.com
www.atw-wwf.org/default.htm

VOCABULARI CATALÀ-ANGLÈS DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

En el llistat següent el primer terme en català és la traducció recomanada. Quan n'hi ha dos que es poden utilitzar indistintament van separats per una coma. Les denominacions que es presenten entre parèntesi són altres traduccions que s'ha proposat, però no se n'aconsella l'ús. Alguns dels termes d'aquest vocabulari no s'han utilitzat al llarg de la guia, i tampoc en presentem una definició.

Bargain sale__ *Venda en rebaixa*

Bequest__ *Llegat de conservació, testament de conservació*

Conservation easement__ *Títol de conservació (servitud de conservació, escriptura de conservació)*

Corporate stewardship__ *Custòdia corporativa, custòdia empresarial*

Deed restriction__ *Restricció a l'escriptura (restricció al títol de propietat)*

Endowment__ *Fons social, fons patrimonial*

Fee simple acquisition (Sale at fair market value)__ *Adquisició (compra) a preu de mercat*

Land conservation__ *Conservació del territori*

Land donation; Land gift__ *Donació de terrenys, donació de finca*

Land stewardship__ *Custòdia de territori (Tutela del territori)*

Land trust__ *Entitat de custòdia (associació de terres, fideïcomís de sòl, patronat de la terra)*

Landowner contact__ *Contacte amb propietaris*

Lease__ *Lloguer, arrendament*

Management agreement__ *Acord de gestió, conveni de gestió*

Mutual covenants__ *Títol de compromís mutu*

Partnership/ partner__ *Partenariat (acord de col·laboració)/ Col·laborador*

Verbal agreement__ *Acord verbal*

7 La traducció d'aquest terme, per la seva popularitat i per la seva complexitat jurídica, és especialment compromesa. "Títol de conservació" es proposa com a traducció general del terme, però afinant més es poden considerar aquestes variants: quan els títols de conservació siguin constituïts de manera voluntària, mitjançant contracte, en podem dir "compromís de conservació", mentre que dels que s'estableixen per via testamentària se'n poden dir "llegat de conservació" o "testament de conservació" segons els casos; finalment, els que s'estableixen per via administrativa serien "restriccions de conservació".

BIBLIOGRAFIA BÀSICA DE CUSTÒDIA DEL TERRITORI

Autors diversos. **Ponències i resums dels grups de treball del Seminari internacional de Custòdia del territori.** Castell de Montesquiu (Osona). 9-12 de novembre del 2000. (documentació que podeu descarregar-vos des de www.lavola.com).

Endicott, E. ed. 1993. Land conservation through public/private partnerships. Lincoln Institute of Land Policy / Island Press. Washington. 361 pp.

Hilts, S. i R.Reid. 2000. Creative conservation. a Handbook for Ontario land trusts. Federation of Ontario Naturalists. 171 pp.

Hilts, S., Moull, T., Van Patter, M., & Rzadki, J. 1990. Landowner contact training manual. Natural Heritage League. Guelph (Canadà).

Land Trust Alliance. 1990. Starting a land trust: a guide to forming a land conservation organization. Land Trust Alliance. Washington, D.C. 184 pags.

La Vola. La custòdia del territori pren forma al castell de Montesquiu. Revista BIOMA, núm. 4, 45-47.

Mallarach, Josep M. en premsa. Arrels, significació i bons exemples internacionals de custòdia del territori. Revista d'humanitats (d'h). volum de Territori i Paisatge. Centre Cultural La Mercè. Ajuntament de Girona - Universitat de Girona.

Pietx, J.; Mitchell, B. 1998. La custòdia del territori. L'aplicació a Catalunya de les noves tècniques nord-americanes de protecció de la natura i el paisatge en propietats privades. Butlletí Inst. Cat. Hist. Nat., 66: 141-150.

Pietx, J. 2000. Custodia del territorio, una nueva estrategia de conservación. Quercus, 169: 20-23.

Tuxill, J.L. ed. 2000. The landscape of conservation stewardship. The report of the stewardship initiative feasibility study. Marsh-Billings-Rockefeller National Historical Park, Conservation Study Institute i The Woodstock Foundation. Vermont (EUA). 77 p.

Fundació
Territori i Paisatge
CAIXA CATALUNYA

Edifici La Pedrera
Provença, 261-265 2n 2^è
08008 Barcelona
fundtip@fundtip.com